

VLADETA PETRIĆ: PUŠAČ

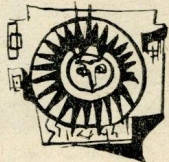
BRANKO PEIĆ

O IZBORU KNJIGA

Za S. D. O.

„Moda i snobizam su takodje dragoceni kao odbrana od pretrpavanja književnim proizvodima. Uvek je bolje pročitati pažljivo nekoliko knjiga, bez obzira na njihov kvalitet, nego prelistati mnoge a u nedostatku ličnog ukusa, koji se ne može formirati prekonoc, snobizam je isto toliko dobar princip ograničavanja kao i svaki drugi“. Nema nesporeduma: reči Odnove koje su navedene pogrešno bi bilo razumeti kao odbranu snobizma. Snobizam se, ovde i u ovom slučaju, shvata kao nužno zlo, kao jedna od mogućnosti ograničavanja koja se, u nedostatku ličnog ukusa, ukazuje kao najbolji mogući izbor. U nas je malo čitalaca koji ne vide zlo u tome da bez nelagodnosti priznaju da jednu knjigu nisu pročitali. Bilo mi je, iskreno rečeno, vrlo prijatno, nedavno, kada sam slušao jednog, danas, sa pravom svoga talenta poznatog pesnika da govori: „Ja ne mogu da čitam debele knjige“. To je izgovorio sa jednom neprekinutom i u glasu prisutnom ležernošću, baš kao da je rekao: „Juče sam šetao stazama Topčidera“. Ili: „I ja sam gledao taj film“.

Uostalom, zar je čudno što jedan pesnik nerado čita debele knjige ili, ne može da ih čita? Naravno, u celoj stvari prividno neobično je samo to što je olako izrekao ovo priznanje. Kod nas su priznanja na uštrb prikaza svojih vrednosti, pred drugim, — više nego retka. Izvesno je da osećanje autonomije ličnosti mora da uslovi ležernost i nesporednost svih priznanja

o našim ljubavima bilo koje vrste, o našim manama, dragoj knjizi ili muzici, najdražem delu grada u kome živimo; ovo izražavanje treba da bude ni više a ni manje iskazano tonom pokazivanja privrženosti jednom sportskom timu. Neko je, sigurno, manje ili više nesporetan u davanju objašnjenja i odredbi svojih sklonosti. Zar nije, stoga, sasvim precizna odredba samo

reći: „Ja ne mogu da čitam debele knjige“? Ali, u istoj onoj meri u kojoj je u našim okolnostima sujete začudjavajuće jedno spontano i nesramežljivo priznanje, još više je jasno da je u nas malo onih koji znaju da odrede svoju privrženost jednoj knjizi. Tačnije, nevesti smo odabiranju „naših“ knjiga. Reč je o onih nekoliko knjiga koje ćemo odrediti kao saputnike naše, koji će prema nama uvek biti u odnosu dosta prisnijem nego što je linearno uzet odnos pisanog teksta i čitaoca. Ne manje to nam ukazuje i na razlike koje postoje između aktivnog i pasivnog čitaoca knjige. Teško bi se razumeli kada ne bi znali: uslov aktivnog čitanja jeste, pre svega, onaj ne prekonoc izgrađen lični ukus. Ne manje nego što se pasivnom čitanju, naravno prepuštaju oni koji lični ukus ne poseduju ili pak oni što u pomanjkanju duha kvalitetan literarni tekst ne mogu da shvate kao permanentno bujno prebogato izvor novih asocijacija i novih misli koje su dotle bile njima, kao čitaocima, na pasivan način i m a n e n t n e. Uverenja sam da će čitalac koji ose-

ća autonomiju svoje ličnosti moći da se bez većih kolebanja izjasni i za jedan čak i sasvim heterogen ali svoj osnovni izbor koji, naravno, podleže izvesnim promenama, dopunama ili reduciranjima. Kroz vreme i u vremenu. Izbori dragih knjiga mogu da budu i veoma heterogeni, kao naprimer, što ovaj: Manonijevi „Verenici“, Njegošev „Gorskih Vijenac“, „Memoari“ Kamijev „Stranac“, Ničeoova „Volja za moć“, Gorkijeve pripovetke, Rolanov „Kola Brenjon“, Davičoova „Višnja za zidom“, uvek aktuelna Andrićeva „Na Drini ćuprija“ i „Goli i mrtvi“ Normana Majlera.

Osetiti pred sobom svoju slobodu izbora i biti bez predrasuda, biti lišen idola — kako bi Bekon rekao — pri izboru „svojih“ knjiga koje ćemo uvek smatrati stalno prisutnim svedocima naših čak i najintimnijih stanja i uverenja, — znači: saznati široke mogućnosti budućih izbora kojima je osnovica (i preduslov) formiran lični ukus. Zabluda je verovati da lični ukus nije određen i drugim uslovima jednog daljeg stvaranja većih mogućnosti i širih koncepcija pri ocenjivanju umetničkog dela. Izbor knjiga rukovodjen verovanjem čitaoca da „pisanje je kao i sam život, putovanje k otkriću“, (Hen-

ri Miler: „Razmišljanja o pisanju“), može da se objasniti kao traganje za knjigom koja će se doživeti, zauvek ili za duži jedan period, kao jedini mogući izbor. I ne samo to: već kao jedini zadatak čitaoca i u vremenu. Izbori dragih knjiga mogu da budu i veoma heterogeni, kao naprimer, što ovaj: Manonijevi „Verenici“, Njegošev „Gorskih Vijenac“, „Memoari“ Kamijev „Stranac“, Ničeoova „Volja za moć“, Gorkijeve pripovetke, Rolanov „Kola Brenjon“, Davičoova „Višnja za zidom“, uvek aktuelna Andrićeva „Na Drini ćuprija“ i „Goli i mrtvi“ Normana Majlera.

Zahvaljujući tome što mnogi čitalac nije ma imalo shvatio načine na koji se kreativna snaga afirmira, zahvaljujući tome što nije ušao u srž neminovnosti kreativnog delovanja, — on nije mogao da stvori, venjenu, ni najpotrebnije preduslove odabiranju knjiga „za sebe“; stihijno što prati izbor knjige, dakle, jednog štiva koje smatramo neophodnim, svodi se, veoma često, na čitaočevu neulaganje napora da se (NASTAVAK NA SLEDEĆOJ STRANI)

VLADETA PETRIĆ

PORTRE S. L.

O „MANJINSKOJ” LITERATURI UOPŠTE

I O NAŠEM MALOM PARNASU POSEBNO

RADU FLORA

(NASTAVAK SA PRVE STRANE) da ih nisam objavljivao u „Lumina”; drugi počinju da pišu na srpskom (F. Stefan). Od starijih, jedini J. Balan objavljuje redovno, pored proze, i stihove. Pojavljuju se i mlađi ljudi, koji mahom i ostaju početnici.

Druga bitna stvar u našem poetskom stvaralaštvu zadnjih godina, to je umetnička dezorijentisanost. Eliminirajući bogati i preobilni materijal koji se pesnicima prosto nametao (sam od sebe) socijalističkom izgradnjom, radnim akcijama, zadrugama itd, i kada im se dalo da oni pevaju slobodno, o sebi i o svojim unutrašnjim zbivanjima, njima kao da je odjednom nestalo daha. O čemu sad pevati? (Na stranu činjenica da je ovo i dokaz samog umetničkog, unutrašnjeg potencijala svakog pojedinca). I onda se pojavljuju stidljive pesmice o vetru, proleću, o gradskim parkovima itd. Da nadovežem na ovu zadnju misao: interesantno da je skoro potpuno nestala seoska inspiracija ili, još bolje, naša pseudoseljaka poezija (sasvim prirodno, jer velika većina pesnika živi u gradu). A mi smo nekada, 1946 i 1947 godine, potstaknuli nekim proletkultovskim koncepcijama, hteli nekako na silu stvarati seljake-pesnike!

U ovoj dezorijentisanosti i naglom osiromašenju, na izgled, pesničkih motiva, pojavljuje se još nešto: epigonstvo i imitacija. Po-zajmljuju se čak i gotovi štimunzi, a najviše pesnička forma. I, naravno, imitiraju se u prvom redu klasici, a naročito u pogledu versifikacije. U ranijem periodu za uzor je često uziman Majakovski (J. Balan, u svojim ranim pokušajima, a on se, pod pseudonimom, pojavljuje prvi u našoj književnoj konstelaciji, još odmah iza pojave lista „Libertatea”, u maju 1945 godine), kasnije rumunski pesnici koji su opevali motive sa sela, V. Aleksandri i G. Košbuk (T. Sandru i, donekle, J. Miloš). Imitiran je i Eminesku. U zadnje vreme bilo je ugledanja na rumunske simboliste, naročito na T. Argezia, a najnovije „otkrivce” nekih je, izgleda, J. Minulesku. Neki „modernisti”, počeli su se ugledati na V. Popu i pevati o djonovima svojih cipela i sličnom, što, u drečecem epigonstvu, dosta smešno zvuči.

Časopis „Lumina”, izgleda, sve ove stvari malo zapaža i vrlo je gostoprимljiv za pesničke priloge svake vrste. Rubriku „Razgovor sa našim saradnicima”, koju smo kao urednici (A. Gavrilov, M. Avramescu i ja) uveli i korisno zas-

(NASTAVAK SA ČETVIRTE STRANE) objasne vidovi umetničke sintakse i vreme kao odredba jednog vida životne aktuelnosti čitanog dela. Piščevo izdizanje iz haosa ideja, asocijacija, emocija, iskustava i stečenih znanja, za pisca — čitaoca sve više treba da se otkriva i kao princip pri odabiranju sebi bliskog teksta. Za čitaoca koji nema ambicija prema književnom stvaraju uopšte, već samo prema u-poznavaju sa svetovima književnosti, — pouzdan izbor gotovo da je nezamisliv bez preduslovnog pokušaja da se ostvare, i po cenu veoma velikih intelektualnih napora, vidovi verovanja u svoj lični ukus i koncentraciju svoje moći ocenjivanja, dakle, sudjenja o delu.

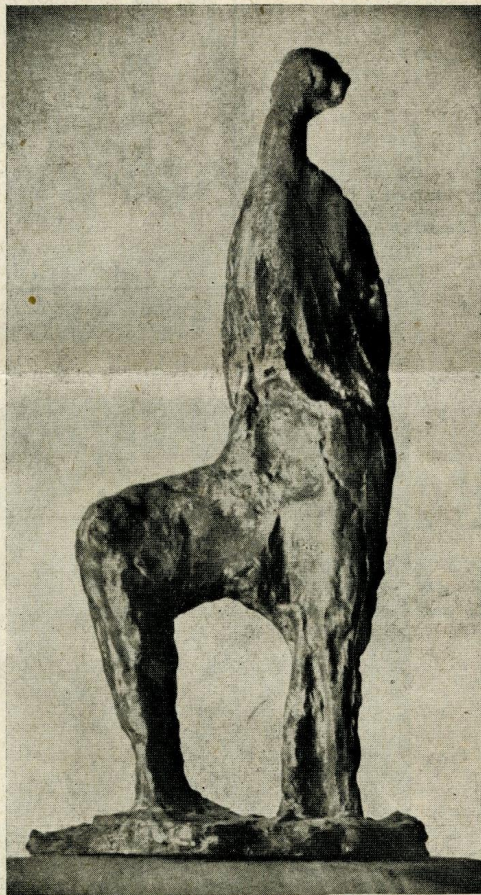
tupali pre dve godine i u kojoj smo tretirali isključivo poetska pitanja, sadašnji su urednici prosto ukinuli. Uostalom, časopis je, po svemu sudeći, skoro prestao da bude organizator i matrica književnog života kod nas, te su, prema tome, i takva i slične rubrike nepotrebne. A po mom dubokom ubeđenju to ne bi smelo da tako bude.

Da zaključimo navodjenjem nekih imena, neka poznata i široj jugoslovenskoj publici. Jon Balan je svakako najplodniji, ali izgleda i prilično ujednačen što se

satirične pesme, što nekako odudara od ženstvenosti predjašnjih stihova. Jon Markovičan je dosada oštampao svega pet pesama (što, svakako, nije i mera talenta; sa svega pet pesama — može jedinstven slučaj — Vasilje Krlova ulazi u istoriju rumunske književnosti, a Leopardi sa 41 pesmom u svetsku književnost!); ima vrlo lepe poetske senzibilnosti, ali i naginjanja prema refleksivnoj poeziji i gomilanju pesničkih slika, što spušta baš njegovu senzibilnost. Jonei Miloš, sa lepom pesničkom kulturom i odličnim vladanjem jezikom, još je u znaku traženja;

VLADETA PETRIĆ

LUDA

pesničkog dijapazona tiče i sa laganom inklinacijom prema diskursivnosti; ipak sa lepom pesničkom toplinom i dobar versifikator (pesme u klasičnom ritmu su mu i najbolje). Mihaj Avramesku, sa smelijim zahvatima u pogledu forme i sa prefinjenim osećanjem za lepu i retku reč, pa bila ona čak i dijalektalna; ali mu je ovo ujedno i slabost, jer ga lepa reč prosto ponese, čak i na uštrb sa-držaja; inače, objavljivao je još pre rata i najstariji je u ovim pesničkim generacijama. Florika Stefan je kod nas bila u etapi očitog traženja izraza i puta; tek je njena druga zbirka (od 1953 godine) bila i neko otkriće, a definitivni izraz nalazi u pesmama na srpskom jeziku; inače sa očitom naklonošću prema slobodnijem izrazu i imazizmu graničeći se poneki put sa inkoherencijom i igrom reči; u zadnje vreme dala je i lepe

pored ovih pozitivnih osobina, ima i predispozicija za patos i paradu reči; misaona mu je lirika sva u ovim tonovima forstranja. Teodor Sandru, sa finim pesničkim sluhom, zaokupljen je sav slikovima i spoljnom formom stiha; od klasične metrike on je sebi, izgleda, napravio kult. Julijan Rista u dosad objavljenim prilozima izgleda da još nije našao nekoga svog puta; ali i samo traženje obećava. Objavljivali su još stihove: Mihaj Kondali, Kornel Balika, Jon Kalačeanu, Ana Gašpar-Oka, Miodrag Miloš, da spomenem samo ove, jer je lista onih koji su pisali stihove još dosta dugačka. Naročito onih najmlađih.

A briga, za naš pesnički podmladak trebalo bi da nam je stalno na umu. Jer naši najveći pesnici tek će doći.

CIRKUS

Žalost je crvena
A umrla je mala Doa
Na zategnutoj žici
Čiji su kraci doticali mesec
Poklopljena pruga svetla
I Visoko C klarineta
Obukli su je u ružičasti venac
Zadocnela pantomima
spuštene kose
Nije odudarala od karnevala
U znaku krsta
Gospodin smrt u fraku
Koji je obećavao violinu oprostaja
Sa veštačkom vilicom
Nije poremetio vazdušnu krinolinu
I rame puno neuzbranih jagoda
Pokret i pokret
Do dna
Što kao vilin konjic
Leti u prazno probdenje
Izliveno u izdanke
Suvišnih čekanja ljubavi
Čije su oči jezera
Nastanjena ritmom nesaniće.

Damjan MALESEV

PROLEĆNA SENKA

Na prsa ovog neba stavila svoj sluh
i spustila vlas belog sećanja na trag
Umornu od čekanja daljinu svila pod sobom
Potražila ključ smeha u džepu cvrkuta
i pustila radosnu tišinu vrtom
Pružila vesele prste kroz mirise
cvetanjem uznemirenog sna

Svoj stas pomera budna
u tankom rublju plodnog praha

Dušan KOPCALIĆ

PROKAZUJEM TE

To je onaj
koji je u stanju
da se ne okrene za pogaženim
svoja vrata pritvara
kad su pozvani na pola praga
nasmijao se kad je zvijezda padala
po gnijezdima ptičjim traži
čime da nadomjesti srce
sam
u prstima nema prijateljstva
s korama stabala
ustat će kada tko poklekne
moje mu je lice bilo samo zrcalo
o proklete oči
koje su ga mogle vidjeti
kad nije

Nada IVELJIĆ